

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumlarının İncelenmesi*

Metin ELKATMIŞ**

Veli TOPTAŞ***

Öz: Bu çalışmanın temel amacı sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarının farklı değişkenler açısından test edilmesidir. Araştırmada Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında öğrenim gören 157 öğretmen adayı örneklem grubuna alınmıştır. Veri toplamak için Gözütok tarafından geliştirilen “Demokratik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekler aracılığıyla elde edilen veriler, ortalama, standart sapma, t testi, tek yönlü varyans analizi kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonunda sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum düzeylerinin cinsiyete, öğretim türüne, mezun olunan lise türüne, ebeveyn eğitim durumu ile aile gelir düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmeni Adayı, Demokrasi, Tutum, Demokratik Tutum, Demokratik Tutum Ölçeği.

Exploration Of Prospective Classroom Teachers' Democratic Attitudes

Abstract: The current study aims at exploring the democracy attitudes of prospective classroom teachers in various dimensions. The participants of the study were 157 prospective teachers attending primary education department of a state university in central Anatolia. The data, gathered via an attitude scale of democracy developed by Gözütok, were analyzed and interpreted through descriptives, t-test and

* Bu çalışma 24-26 Mayıs 2012 tarihinde 11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri temel alınarak oluşturulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği, ABD, metinelkatmis@hotmail.com

*** Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği, ABD, ytoptas@gmail.com

one-way Anova technique. The results revealed that the attitudes of prospective classroom teachers do not vary according to gender, instructional type, type of high school, parent educational background, and household income level.

Keywords: Prospective Classroom Teachers, Democracy, Attitude, Democratic Attitude, Democratic Attitudes Scale.

GİRİŞ

Demokrasi günümüz toplumlarının başat değeri konumundadır. En genel anlamıyla “vatandaşların egemenliğini” ifade eden demokrasiyi tanımlama çalışmalarında; yönetim biçimi, yaşam biçimi ve insan hakları boyutu olmak üzere üç ayrı bakış açısından söz edilmektedir (Yeşil, 2002). O halde demokrasi sadece yönetimle sınırlanmaz; ailede, okulda, işte kısacası insanın olduğu her yerde yaşama alanı bulur. Bu yönüyle de demokrasinin dinamik bir olgu olduğunu söyleyebiliriz.

Küreselleşme, demokratikleşme ve modernleşme gibi toplumsal değişime yön veren dinamikler, bir yandan yönetim yapılarını demokratikleştirirken diğer yandan da bireylerin demokratik tutum ve davranış sergilemelerini zorunlu kılmaktadır. İnsani bir olgunluğu gerektiren demokratik becerilerin kazanımı ise rastlantısal ya da kendiliğinden olmamaktadır. Demokratik, çağdaş bireylerden oluşan bir dünyanın inşasına hizmet eden temel aktör ise kuşkusuz kurumsal eğitimidir.

Eğitimin en önemli fonksiyonlarından biri yetiştireceği bireylerin tutum, anlayış ve davranışlarını istendik yönde geliştirmelerine imkan sağlamaktır. Öğrenme sürecinde yenilikçi ve çağdaş olan yaklaşım ise demokrasinin fonksiyon ve değerleri ile tüm okul yaşantısına hakim olmasıdır. Bugün demokrasi bir yaşam tarzı ve zihniyet meselesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle toplumda demokrasi kültürünü ve değerlerini esas alan zihniyet dönüşümünü sağlayacak çözümler üretmeliyiz. Toplumsal değişime öncülük etme ve yön vermede eğitimin rolü oldukça büyüktür. Bu nedenle eğitim süreci içinde bulunan tüm unsurların, tutum ve davranışlarının, meydana gelen tüm olay ve olguların demokrasi paradigması ile ele alınmasını gerektirir. Başta eğitim kurumu ve öğretmenlerin yaşayış ve anlayışlarında hakim kılınan bir demokrasi kültürü öğrenciler tarafından da temel referans olarak görülmesini sağlayacaktır. Aynı şekilde tüm okul içi faaliyetlerde, öğrenme sürecinde ve uygulamalarda kısacası eğitimin felsefesine hakim kılınan bir demokrasi yetiştirecek bireylerde demokrasi bilincinin kök salmasına imkan

hazırlayacaktır. San'a (1985) göre de demokrasi, siyasal toplumsallaşma süreci içinde ele alınmadıkça, örnek alınacak davranış modelleri oluşturulmadıkça; ayrıca, hoşgörülü, haklara saygılı demokratik bir ortamda pratiği yapılmadıkça öğrenilmesi ve benimsenmesi mümkün olmayan bir niteliktedir. Bu bağlamda öğretmenler demokrasinin bilgisinden çok davranışını yani değerlerini örneklemelidirler.

İnsanın biliş, duyuş ve eylem boyutlarını holistik bir anlayış ile geliştirilmesine öncülük eden kurum okuldur. İstendik davranışların ve tutumların oluşturulması, yanlış, eksik ya da hatalı olanların değiştirilmesi okullarda verilen planlı bir eğitim süreci ile gerçekleştirilir. Bu sürecin sistemli olarak yürütülmesinde temel aktör ise kuşkusuz öğretmenlerdir. Öğretmenlerin öğrencilerini etkileyen en önemli kişilik özelliklerinden biri ise "tutumları"dır. Öğretmenlerin, bir duruma, eşyaya ya da insana karşı tepki göstermeye hazır olmaları öğrencilerini etkilemektedir. Özellikle öğretmenlerin, öğrencilere ve okul çalışmalarına karşı tutumları öğrencilerin öğrenmesine ve kişiliğine geniş ölçüde etki etmektedir. Son otuz yıl içinde yapılan çalışmalar öğretmenlerin öğrencilerine ve okul çalışmalarına karşı tutumlarının yüksek bir güvenilirlik ile ölçülebileceğini göstermektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999). Yapılan araştırmalarda da düzeyi ve branşı ne olursa olsun her öğretim elemanının, sınıfındaki öğrencileri, düşünce, tutum ve davranışlarını etki altında bıraktığını ve bireyin kişilik gelişimini doğrudan etkilediğini göstermektedir (Gözütok, 1995; Oğuzkan, 1989). Küçükahmet' de (1989) öğretmen davranışlarının öğrenciye aynen yansıdığını ve bu davranışların tekrarı halinde ise öğrencilerde aynen gözlendiğini ortaya koyan 2000'in üzerinde araştırma olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda öğretmenin niteliği ve tutumu öğrenciler üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Gemalmaz, 1987). Bu yüzden öğretmenlerin demokratik ilkeleri içselleştirmesi, davranışlarında temel belirleyici olması yetiyecek nesiller için hayati önem taşımaktadır denebilir. Ne var ki alan yazında hem öğretim elemanlarının hem de öğretmenlerimizin demokratik tutum ve davranışların oluşması ve gelişmesinde etken olan demokratik bir ortamla birlikte demokratik davranış sergileme açısından yetersizliklerini gösteren pek çok çalışmada yer almaktadır (Demirtaş, 2004; Duman ve Koç, 2004; Gömleksiz, 1988). Söz konusu araştırmaların öğretmen yetiştiren fakültelerde yapıldığı da göz önünde bulundurulursa aday öğretmenlerinde meslek yaşantılarında benzer davranışları sergileme ihtimalinin artacağını söyleyebiliriz. Kaldı ki araştırmaların bazılarında da öğretmen adaylarının

demokratik değer ve tutumlarının yeterince gelişmediği yönünde bulgulara da ulaşılmıştır (Çankaya ve Seçkin, 2004; Kılıç, 2010). Tüm bu çalışmalar eğitimcilerde demokratik kültüre dair bir takım eksikliklerin olduğunu ve önlemler alınması gerektiğini göstermektedir diyebiliriz.

Buna karşın araştırmada öğrencilerin sevdiği ve istediği öğretmen tipinin, diyalogdan yana, adil, hoşgörülü, anlayışlı, nazik, güvenilir, iyimser, samimi, önyargılı olmayan, ayrımcılık yapmayan, konuşma hakkı ile katılımcı sınıf ortamı oluşturan öğretmenlerden yana olduğu görülmektedir (Can, 1998; Ergün, Duman, Kıncal ve Arıbaş, 1999; Küçükahmet, 1989; Tezcan, 1985). Öğrencilerin, öğretmenlerinden beklentilerini idealize ettiği bu nitelermelerin genel başlığı şüphesiz demokrasi kültürüdür.

Okulda verilecek bir demokrasi eğitimi için kavramsal ve teorik yönünü teşkil etmektedir. Demokrasi eğitiminden istenilen sonucun alınabilmesi için başta eğitim öğretim faaliyetlerinin demokratik ilkelere bağlı olarak yürütülmesiyle birlikte öğretmenlerin ders içi ve ders dışı tüm davranışlarında kendini göstermesi gerekmektedir. Bu durum öğretmenlerin demokratik ilkelerin benimsenip gelişmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Özellikle kişilik ve ahlaki gelişim sürecinin şekillendiği ilköğretim süreci içerisinde demokratik birer kişilik geliştirilmesinde sınıf öğretmenlerinin rolü yadsınamaz. Sınıf öğretmeni adaylarının da üniversite eğitimleri sırasında edinecekleri bilginin yanı sıra tutum, değer ve yargıları mesleki yaşantılarında da öğrencilerine olumlu ya da olumsuz olarak yansıyacaktır. Bunun için öğretmen adaylarının davranışlarını doğrudan etkileyen tutumlarının belirlenmesi yetiştireceği öğrenciler açısından ayrı bir önem kazanmaktadır.

Özetle demokrasinin tutum ve davranışlarını gösterecek, yaşatacak ve öğretecek olan ve 2000’li yılların ilk yarısında öğretmen olacaklarda demokrasi konusundaki tutum ve anlayışlarını tespit etmek bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Buna göre sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergileme düzeylerini (1) cinsiyet (2) öğretim türü (3) mezun olunan okul türü (4) anne eğitim durumu (5) baba eğitim durumu ile (6) aile gelir düzeyi gibi değişkenlerin etkileyip etkilemediğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada, sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumları varolduğu şekliyle betimlemeye çalışıldığından betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır. Betimsel araştırmalar temelde “nedir” ve “ne idi”yi bulmayı amaçlayan araştırmalardır. Betimsel araştırmalarla olayların, varlıkların, kurumların, grupların, objelerin ve çeşitli alanların “ne” olduğu ortaya konmaya çalışılır ve var olan durumların daha önceki koşullarla ilişkilerini dikkate alarak, olaylar arasındaki ilişkileri açıklar (Balci, 2004; Kaptan, 1991).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında, Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler tesadüfi yolla seçilmiş 157 öğrenciden (113 Kadın 41 Erkek) oluşmaktadır. Araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarını saptamak amacıyla yapılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Analizi

Araştırmaya ilişkin veriler “Published for the Attitude Research Laboratory” tarafından geliştirilen “Teacher Opinionaire on Democracy” ölçeğinin G ve H formlarından elde edilen ve Türkçe geçerlik-güvenirlilik analizleri Gözütok (1995) tarafından yapılan “Demokratik Tutum Ölçeği” kullanılarak elde edilmiştir. Toplam 50 maddeden oluşan ve güvenirlilik katsayısı 0,87 olarak bulunan ölçeğin bu çalışmada da güvenirlilik katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur. Anket uygulaması sonucu elde edilen veriler SPSS 19.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programında analiz edilmiştir. Analiz kapsamında, ortalama, standart sapma, t testi, tek yönlü varyans analizi gibi istatistiki işlemlerden yararlanılarak çözümlenmiştir.

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarını belirlemeye yönelik olan ankette ölçek maddelerinin 32’si olumlu, 18’i de olumsuz ifadelerden oluşmaktadır. Ankette yer alan maddeler “Katılıyorum” ve “Katılmıyorum” şeklinde seçeneklere ayrılmış olup, maddeler veri tablosuna işlenirken olumlu cümlelerde “katılıyorum” seçeneği için 1, “katılmıyorum” seçeneği için 0 verilmiştir.

Bu çalışmada ölçeğe ilişkin betimleyici istatistikler ise şöyle oluşmaktadır. 50 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek puanlar 0–50 arasında değişmektedir ve yüksek puan demokratik tutum düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda

katılımcıların demokratik tutum puanı ortalamaları 33,89 olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar içerisinde en düşük tutum puanı 24, en yüksek ise 47 olarak ortaya çıkmıştır.

BULGULAR

Birinci Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının cinsiyete göre t testi sonuçları Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları

		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>
Demokratik tutum	Kadın	113	33.9735	3.72362	0.067
	Erkek	41	33.9268	4.04593	

($p>0.05$)

Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda kadın ve erkek katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olmadığı ($t_{(154)}=0.067$, $p>0.05$) belirlenmiştir.

İkinci Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının öğretim türü değişkenine göre t testi sonuçları Tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo 2: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Öğretim Türüne Göre t-testi Sonuçları

		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>
Demokratik tutum	1. Öğretim	76	34.5263	2.90963	1.951
	2. Öğretim	80	33.3625	4.42159	

($p>0.05$)

T testi tablosunda görüldüğü gibi birinci ve ikinci öğretimde öğrenim gören katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir fark ($t_{(154)}=1.951$, $p>0.05$) yoktur.

Üçüncü Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının mezun olunan okul türü değişkenine göre varyans analizi sonuçları Tablo 3 de gösterilmiştir.

Tablo 3: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Mezun Olunan Okul Türüne Göre Varyans Analizi Sonuçları

	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	
Demokratik tutum	Genel lise	60	33.9500	3.88140	
	Öğretmen lisesi	6	32.8333	2.48328	
	Anadolu lisesi	67	34.1194	3.83177	1.025
	Özel lise	5	36.4000	3.04959	
	Diğer	16	32.8125	4.15080	

($p>0.05$)

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda farklı tür okullardan mezun olan katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir fark ($F_{(154)}=1.025$, $p>0.05$) olmadığı belirlenmiştir.

Dördüncü Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının ailenin gelir durumu değişkenine göre varyans analizi sonuçları Tablo 4 de gösterilmiştir.

Tablo 4: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Ailenin Gelirine Göre Varyans Analizi Sonuçları

	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	
Demokratik tutum	< 600	13	35.3077	4.38529	
	601-1200	59	33.6780	3.50094	
	1201-1800	44	33.7727	3.38164	1.291
	1801-2400	30	34.4667	4.56926	
	2401 TL ve +	9	31.8889	4.34294	

($p>0.05$)

Varyans analizi tablosunda görüldüğü gibi farklı gelir düzeylerine sahip katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir fark ($F_{(155)}=1.291$, $p>0.05$) yoktur.

Beşinci Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının annenin öğrenim düzeyi değişkenine göre varyans analizi sonuçları Tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo 5: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Annenin Öğrenim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları

		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>
Demokratik tutum	Okuryazar değil	15	33.1333	3.48193	1.948
	İlköğretim	112	34.1250	3.86046	
	Lise	25	32.7600	3.81095	
	Yükseköğretim	5	36.6000	1.67332	

($p>0.05$)

Ebeveynleri (Anne) farklı öğrenim düzeylerine sahip katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı ($F_{(157)}=1.948$, $p>0.05$) tespit edilmiştir.

Altıncı Alt Problem Cümlesine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının babanın öğrenim düzeyi değişkenine göre varyans analizi sonuçları Tablo 6 da gösterilmiştir.

Tablo 6: Demokratik Tutum Ölçeği Puanlarının Babanın Öğrenim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları

		<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>
Demokratik tutum	Okuryazar değil	2	35.5000	0.70711	0.626
	İlköğretim	79	33.4937	3.55497	
	Lise	48	34.3542	4.43626	
	Yükseköğretim	25	34.1600	3.59026	
	Lisansüstü	2	32.0000	0.00000	

($p>0.05$)

Ebeveynleri (Baba) farklı öğrenim düzeylerine sahip katılımcılar arasında demokratik tutum düzeyleri bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı ($F_{(156)}=1.948$, $p>0.05$) tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Araştırma bulgularına göre sınıf öğretmen adaylarının demokratik tutum puanı ortalamaları 33,89 olarak orta düzeyde çıkmıştır. Katılımcılar içerisinde en düşük tutum puanı 24, en yüksek ise 47 olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum aday öğretmenlerin demokratik tutum ve davranış sergileme açısından orta ve üzeri bir değerde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Kişi toplumun genel değerler sistemini önce ailesinden daha sonra ise okuldan ve çevresinden öğrenir. Çocuk küçük yaşta duygusal yönelimleri ve değerleri ailede almaya başlar. Otoriter aile yapısı çocuğun demokratik değerler kazanmasına yardımcı olmaktan uzaktır. Bu durumda demokratik kültürün benimsetilmesinde en büyük rol sosyalleştirici bir kurum olan okullara düşmektedir. Okullar bu rolünü çağdaş öğretim programları, uygun öğretim ortamları ve öğretmenleri ile yerine getirebilir. Öğretmenler bilgi, beceri ve değerleri kendi demokratik tutumları ile birleştirerek öğrenciye sunabildikleri zaman öğrencilerinde demokratik değerler geliştirebilirler.

Öğretmen davranışları öğrenci davranışlarının oluşturulmasında çok önemli bir etkidir. Bireyin davranış göstermesine neden olan eğilimler anlamına gelen tutumlar da bir bakıma davranışların belirleyicisidir denilebilir. Bu etkisinden dolayı öğretmen tutumlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Araştırmada, 50 maddeden oluşan Demokratik Tutum Ölçeği ile toplanan veriler yardımı ile araştırmanın amaçları doğrultusunda öğretmen adaylarının demokratik tutumları cinsiyete, öğretim türüne, mezun olduğu okul türü, ailenin gelir ve eğitim durumu değişkenlerine göre demokratik tutum puanları arasında bir farklılığa rastlanmamıştır.

Alan yazında öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişkiyi sorgulayan çok sayıda çalışma yer almaktadır. Araştırmaların pek çoğunda demokratik tutum sergileme açısından kadınların erkeklere göre daha fazla demokratik olduklarını göstermektedir. Bu çalışmada ise kız ve erkek sınıf öğretmeni adaylarının, demokratik tutum ve davranış sergileme düzeylerinin benzer özellikler taşıdığı saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu literatürde yer alan pek çok

çalışmayla örtüşmemektedir. Bakıldığında cinsiyet değişkeni açısından demokratik tutum puanlarının kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir (Akın ve Özdemir, 2009; Bingöl, 2000; Büyükkaragöz, 1990; Büyükkaragöz ve Kesici, 1996; Genç ve Kalafat, 2007; Gömleksiz ve Kan, 2008; Merey, Kaymakçı ve Kılıçoğlu, 2011; Saracaloğlu, 2001; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004; Turan ve Taşpınar 2004). Oysa bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca rastlanmamıştır. Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalarda vardır (Bulut Serin, 2006a; Bulut Serin, 2006b; Dilekmen 2000; Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2004; Ercoşkun ve Nalçacı, 2008; Ektem Sönmez ve Sünbül, 2011; Gözütok, 1995; Kılıç, Ercoşkun ve Nalçacı, 2004; Yurtseven, 2003). Her iki sonuç birlikte düşünüldüğünde cinsiyet değişkeninin demokratik tutumları yansıtmada yeterince belirgin olmadığı sonuca varılabilir. Zira her iki grubu temsilen eşit sayılabilecek düzeyde araştırma bulguları yer almaktadır.

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanlarının öğretim türü değişkenine göre istatistiksel açıdan bir fark görülmemiştir. Bu bulgu pek çok araştırma sonucuyla (Merey, Kaymakçı ve Kılıçoğlu, 2011; Nalçacı ve Ercoşkun, 2006) paralellik göstermektedir. Dolayısıyla öğretmen adaylarının birinci öğretim veya ikinci öğretimde olmalarının demokratik tutumlarını etkilemediğini söyleyebiliriz. Ancak bu durum Genç ve Kalafat'ın (2007) yaptığı araştırma bulgusuyla örtüşmemektedir. Onlara göre öğretmen adaylarının demokratik tutumları öğrenim şekillerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. İkinci öğretimde öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeyleri normal öğretimde öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergilemelerine yönelik tutum ölçeği puanları, farklı tür okullardan mezun olan katılımcılar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Bu durum Bulut Serin'in (2006a) yaptığı çalışmayla paralellik gösterirken Saracaloğlu ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmayla çelişmektedir. Onlara göre öğretmen adaylarının demokratik tutum ve davranış sergileme düzeyleri mezun oldukları lise türüne göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır.

Birey davranışlarına yön veren tutum ve değer yargılarını ilkin ailede daha sonra okulda kazanmaktadır. Bu kabulden hareketle çocuğun içinde doğduğu aile ortamının

sahip olduğu özellikler bireyin gelişimini belirlemede önemli bir rol oynadığı bilinmektedir (Üstünoğlu, 1991). Aile ortamının çocukla olan ilişkileri, iletişim biçimleri, nasıl bir model oluşturdukları gibi pek çok uyaran onun kişilik, ahlak ve moral gelişiminde yadsınamayacak bir yer tutmaktadır. Bu açıdan başta aileyi oluşturan anne ve babanın demokrasiyi kabullenmesi ve yaşaması ve kutsal çatı altında demokratik kültürü inşa etmesiyle orantılıdır. Bu da ebeveynler için asgari bir demokrasi bilgisi, kültürü ve inancını gerektirmektedir diyebiliriz. Dolayısıyla demokratik tutumlar ile ailenin eğitim düzeyi arasında doğrudan bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Nitekim literatürde de anne-babanın eğitim düzeyinin artmasıyla, bireyin demokratik tutumunun da olumlu yönde arttığını gösteren pek çok sonuç yer almaktadır (Bingöl, 2000; Gömleksiz ve Kan, 2008; Saracaloğlu, Evin ve Varol, 2004). Bu çalışmada ise ebeveynlerin eğitim düzeylerinin aday öğretmenlerin demokratik tutumuna etkisini gösteren istatistiksel olarak anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Bu durum ailenin birey üzerindeki etkisine ilişkin güçlü yargıya engel teşkil etmemektedir. Sonucun bu yönde çıkmasını iki açıdan izah edebiliriz. Birincisi ölçeğin kişisel bilgi formunda aile içi tutum algısının %76,1 lik bir çoğunlukla demokratik olduğu yönündeki eğilimle açıklanabilir. İkincisi ise sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum puan ortalamalarının 33,89 olarak orta ve üstü bir düzeyde çıkmasıyla açıklanabilir. Başka bir ifadeyle öğretmen adaylarının demokratik tutumları orta ve üstü derecede içselleştirmiş olmaları ile açıklayabiliriz. Her iki nedende demokrasinin geldiği nokta ve durum açısından iyi bir konumda olduğunu gerek aile içinde gerekse birey düzeyinde yaşamsal bir patik kazandığını söyleyebiliriz. Ayrıca literatürde yer alan bulgular ya 20. yüzyılın son çeyreğine ait ya da 2000’li yılların hemen başıdır. Türkiye’nin demokratik yönetim alanında gösterdiği gelişmeler, Avrupa Birliği ile bütünleşme çabaları, iletişim teknolojisinin oluşturduğu etkileşim ve küreselleşme olgularıyla birlikte düşünüldüğünde öğretmen adaylarının tüm bu gelişmelerden olumlu yönde etkilendiğini, demokrasiyi bir yaşam felsefesi haline getirdikleri şeklinde yorumlayabiliriz. Ayrıca literatürde sınırlı olsa bu bulguyu destekleyen sonuçlara rastlanmaktadır (Bulut Serin, 2006a; Genç ve Kalafat, 2007; Kılıç, Ercoşkun ve Nalçacı, 2004; Meray, Kaymakçı ve Kılıçoğlu, 2011). Özetle bu çalışma bulgusuna göre, anne babaların eğitim düzeyleri bireylerde demokratik tutum geliştirmede etkili olmadığı söylenebilir.

Çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının ailelerinin gelir düzeylerinin demokratik tutumlara etkisinin olup olmadığına da bakılmış ve istatistiksel açıdan herhangi bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik tutumların ailelerinin gelir düzeylerine göre farklılaşmadığını gösteren bu bulguda literatürde yer alan çok sayıda araştırma bulgusuyla paralellik göstermektedir (Akın ve Özdemir, 2009; Bulut Serin, 2006b; Gömleksiz ve Kan, 2008; Kılıç, Ercoşkun ve Nalçacı, 2004; Merey, Kaymakçı ve Kılıçoğlu, 2011; Ömerustaoğlu, 2004). Böylece ailenin sahip olduğu ekonomik göstergelerin demokratik tutum üzerinde doğrudan ve belirleyici bir etkisinin olmadığı düşüncesi güçlü bir şekilde yeniden test edilmiştir. Buna karşın ailenin gelir düzeyi yükseldikçe demokratik tutumlarında olumlu yönde geliştiğini gösteren sınırlı da olsa araştırma bulguları yer almaktadır (Bingöl, 2000).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokratik tutum geliştirme işi zihinsel ve duyuşsal bir süreçtir. Bunun için toplumun geldiği yeri, aldığı mesafeyi görmek adına demokratik tutumların belli aralıklarla incelenmesi önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularına göre sınıf öğretmen adaylarının demokratik tutum puanı ortalamaları 33,89 olarak orta düzeyde çıkmıştır. Katılımcılar içerisinde en düşük tutum puanı 24, en yüksek ise 47 olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum aday öğretmenlerin demokratik tutum ve davranış sergileme açısından orta ve üzeri bir değerde oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonunda Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ABD öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin (1) cinsiyete (2) öğretim türüne (3) mezun olunan lise türüne, (4) anne eğitim durumu (5) baba eğitim durumu (6) aile gelir düzeyi gibi bağımsız değişkenler açısından demokratik tutumlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir.

Bu araştırmanın tüm eğitim fakültelerini kapsayacak şekilde genişletilerek tekrarlanması tüm öğretmen adayları hakkında bilgi sahibi olunması adına önemlidir. Bu nedenle araştırmanın genişletilmiş bir örneklem üzerinde tekrarlanması önerilmektedir.

MAKALENİN BİLİMDEKİ KONUMU

İlköğretim / Sınıf öğretmenliği ABD

MAKALENİN BİLİMDEKİ ÖZGÜNLÜĞÜ

Bu araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarını tespit etmek amacıyla planlanmıştır. Demokrasi daha çok yaşanılarak öğrenilen bir olgudur. Öğrenme ise model alma yoluyla da gerçekleşen bir süreçtir. Öğretmenlerde bireyin yaşamındaki en önemli ve belirleyici rol modellerdir. Bu noktadan hareketle sınıf öğretmeni adaylarının sahip oldukları demokratik tutum ve davranışların belli aralıklarla test edilmesi demokrasi kültürünün gelişim seyri ile de ilgili bir takım sonuçları vermesi bakımından önemli görülmektedir. Bu yönüyle ortaya çıkan sonuçlar literatüre katkı sağlamasının yanı sıra öğretmen eğitiminde alınabilecek önlemler hakkında da ilgililere fikir verici bir niteliktedir. Araştırma bulgularına göre, öğretmen adaylarının demokratik tutum düzeylerinin cinsiyete, öğretim türüne, mezun olunan lise türüne, ebeveyn eğitim durumu ile aile gelir düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca sınıf öğretmeni adaylarının demokratik tutum ve davranış sergileme açısından orta ve üzeri bir değerde oldukları da belirlemeler arasındadır. Bu sonuç alanda çalışacaklara önemli bir fikir vermekle birlikte demokrasi kültürünün gelişmesi açısından da alınması gereken önlemler hakkında fikir vermektedir.

KAYNAKÇA

Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.

Bingöl, D. (2000). Demokratik Tutum ve Değerler Açısından Üniversite Gençliği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 129-157.

Balcı, A. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Bulut Serin, N. (2006a). Buca Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü Öğrencilerinin (Okul Psikolojik Danışmanı Adayları) Demokratik Tutumları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 12-22.

Bulut Serin, N. (2006b). Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Demokratik Tutumları ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45, 37-59.

Büyükkaragöz, S. (1990). *Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi (Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Demokratik Tutum ve Davranışları)*. Konya: MEB Yayınları.

Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 3, 353-365.

Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1999). *Genel Öğretim Metotları*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.

Can, G. (1998). Çağdaş İnsanın Yetiştirilmesinde Aile ve Okulun Rolü. Gürhan Can (Ed.), *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan içinde* (s. 113-132). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çankaya, D. ve Seçkin, O. (2004). Demokratik Değerlerin Benimsenmesi Açısından Öğretmen ve Öğretmen Adaylarının Görüş ve Tutumları. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, Çanakkale.

Demirtaş, H. (2004). Demokratik Sınıf Yönetimi ve Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Sınıf Yönetimi Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (6-9 Temmuz)*, Malatya.

Dilekmen, M. (2000). Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *II. Ulusal Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu*, Çanakkale.

Doğanay, A., Çuhadar, A., Sarı, M. (2004). Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Demokrasi Anlayışlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu*, Çanakkale.

Duman, T. ve Koç, G. (2004). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Demokratik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı (6-9 Temmuz)*, Malatya.

Ektem Sönmez, I. ve Sünbül, A. M. (2011). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 159-168.

Ercöşkun, M. H. ve Nalçacı, A. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Empatik Beceri ve Demokratik Tutumlarının İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 180, 205-214.

Ergün, M., Duman, T., Kıncal, R.Y. ve Arıbaş, S. (1999). İdeal Bir Öğretim Elemanının Özellikleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 1-11.

Gemalmaz, M. S. (1987). İnsan Hakları Eğitiminin Temel İlkeleri Üstüne. *ABECE*, 19, 40-41.

Genç, S. Z. ve Kalafat, T. (2007). Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları İle Problem Çözme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 10-22.

Gömleksiz, M. (1988). *Demokratik Bir Sınıf Ortamı Açısından Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Davranışlarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2008). Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi (Fırat Üniversitesi Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 178, 44-64.

Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.

Kaptan, S. (1991). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset.

Kılıç, D. (2010). Changes in Democratic Attitudes of Trainee Teachers Over Time. *Social Behavior and Personality*, 38(9), 1211-1218.

Kılıç, D., Ercoşkun, M. H. ve Nalçacı, A. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2-3), 9-19.

Küçükahmet, L. (1989). *Demokrasi Eğitiminde Boyutlar ve Sorunlar (Panel I)*. Demokrasi İçin Eğitim, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Merey, Z., Kaymakçı, S. ve Kılıçoğlu, G. (2011). Öğrenci Konseyi Seçimlerinde Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları (Gazi Üniversitesi Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*, 191, 191-209.

Nalçacı, A. ve Ercoşkun, M. H. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 241-257.

Oğuzkan, F. (1989). *Demokrasi Eğitiminde Öneriler (Panel II)*. Demokrasi İçin Eğitim, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Ömerustaoğlu, A. (2004). Felsefe Grubu Öğretmenliği ve Diğer Anabilim Dallarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 216-226.

San, C. (1985). *Gençlik ve Demokrasi Eğitimi*. Gençliğin Eğitimi ve Sorunları, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Saracaloğlu, S. A. (2001). Beden Eğitimi Öğretmeni Adaylarının Demokratik Tutumları. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 23-30.

Saracaloğlu, S. A., Evin, İ. ve Varol, S. R. (2004). İzmir İlinde Çeşitli Kurumlarda Görev Yapan Öğretmenler İle Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 335-363.

Tezcan, M. (1985). Eğitimcilerin Gençlere İlişkin Olumlu ve Olumsuz Tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 18(1-2), 111-119.

Turan, M. ve Taşpınar M. (2004). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinin Öğrencilerin Demokrasi ve İnsan Haklarına İlişkin Görüşlerine Etkisi. *Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu (20-21 Mayıs)*, Çanakkale.

Üstünoğlu, Ü. (1991). Aile Eğitiminde Uygulanabilecek Farklı Yaklaşımlar. *Aile Eğitimi Paneli*, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

Yeşil, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yurtseven, R. (2003). *Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.